

CILJ POSVEČUJE SREDSTVA: ARGUMENTATIVNE ZMOTE V PRIMERU SMOLNIKAR

Aleksander Bjelčevič
Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 821.163.6-311.2.09 Smolnikar B.:343.63

»Absurdno protislovje predstavlja že sama trditve tožnic, da neka 'zgodba govori o meni, vendar neresnično'. Če zgodba govori o meni neresnično, je to kvečjemu dokaz, da *ne* govori o meni.« (*Izjava društva slovenskih pisateljev* 1999.)

Bredo Smolnikar je družina Nakrst leta 1999 tožila zaradi razžalitve v romanu *Ko se tam gori olistajo breze*. Do oprostilne sodbe leta 2007 je bila pisateljica deležna široke javne podpore oz. obrambe. V obrambo je bilo zapisanih več kot deset vrst argumentov, vendar od tega večina napačnih. V prispevku analiziram sledeče argumentacijske zmote: a) prehitra posplošitev, b) zmota zmote, c) enostranskost, č) ad hominem, d) sprenevedanje, e) ponavljanje do onemoglosti. Prvi dve zmoti sta logični, zadnje so zmote iz relevance, kar pomeni, da so ti argumenti za primer Smolnikar nerelevantni.

literatura, fikcija, argumentacija, kaznivo dejanje, razžalitev

In 1999, Breda Smolnikar was sued for defamation in her novel *Ko se tam gori olistajo breze*. She received broad public support until a verdict of not guilty was reached in 2007. In her public defence more than ten different arguments were in play, but most of them were fallacious. The most frequent logical fallacies were the following: a) hasty generalisation, b) argument from fallacy, c) one-sidedness, d) ad hominem, e) pretended ignorance, f) argument from repetition. The first and the second are formal fallacies, the rest are fallacies of relevance.

literature, fiction, argumentation, penal law, libel

Citirani argument je eden od pogostejših argumentov v obrambo Brede Smolnikar in Matjaža Pikala. Izgovarjajo ga študentje, forumi in strokovna javnost, npr. Društvo slovenskih pisateljev (DSP) v dopisu ljubljanskemu okrožnemu sodišču. Toda argument je napačen: nič protislovnega ni v tem, da se nekdo prepozna v neresnični izjavi. Če rečem, »bivši premier in prvak opozicije je spomladi 2010 agitiral za arbitražni sporazum«, se bo Janša nedvomno prepoznal, čeprav sem povedal neresnico. Isto velja za tožiteljice: nič logično napačnega, ničesar protislovnega niso

rekle. Logično napako so storili DSP, forumaši idr. Zakaj so ta in takšni argumenti napačni, pa je tema mojega referata.¹

Zadnja leta smo imeli vsaj tri primere tožb proti pisateljem, ker se je nekdo prepoznal v njihovih romanih: Iani Vojnoviča (*Čefurji raus!*), prej Smolnikarjevo (*Ko se tam gori olistajo breze*)² in Pikala (*Modri e*). Smolnikarjevo so leta 1999 tožile štiri sestre, ker naj bi v pripovedki/romanu, v nadaljevanju ga skrajšano imenujem *Breze*, žaljivo in lažnivo govorila o njihovi družini Nakrst. Pisateljici so sodili trikrat, prvič in tretjič oprostilno.

¹ Ko navajam napačne argumente, to ne pomeni, da pisec, nima drugih, boljših argumentov.

² Roman je izdala večkrat, v izdajah 2004 in 2007 je objavila kopije sodniške dokumentacije.

Pisateljica je v javnosti doživela veliko podpore: branili so jo novinarji, pisatelji, pisateljska društva, literarni teoretiki, študentje itn. Razburilo jih dvoje: tožba sama – večina je mnenja, da se pisatelj ne sme tožiti – in velikost oz. vrsta obsodbe: poleg odškodnine se je morala pisateljica v časopisu javno opravičiti in iz knjigam pobrati vse izvode *Brez*, za nepobrane izvode pa plačati dodatno kazen. O odškodnini in cenzuri ne bom razpravljaj, ker je to pravno vprašanje in ker smo laiki o tem podobnega mnenja. Za nas kot literate je važna upravičenost tožbe. O tej pa je bilo manj soglasja. Za kaj gre? Za žaljivost in lažnivost, konkretno za vprašanje, ali je literatura sploh *lahko* obrekljiva/žaljiva in ali je *lahko* lažniva oz. kaj sploh je literatura. Številni so bili mnenja, da literatura že a priori ne more biti niti žaljiva niti neresnična, ker literatura nikoli ne govori o dejanskih ljudeh. Ta argument bi bil najmočnejši, če bi bil pravilen: če literatura ne govori o dejanskih, konkretnih ljudeh, tožba takoj pade. O tem argumentu govorim par odstavkov nižje, vendar se mu podrobneje ne posvečam, ker pre-sega ambicije tega referata.

Poleg tega so branitelji navajali še druge obrambne argumente. V tem referatu me zanima, ali so bili naši argumenti pravilni. Analiziral bom slabe argumente, ki jih niso izrekli le laiki, ampak tudi pisatelji in učitelji književnosti. Nisem obravnaval vseh slabih argumentov, ampak le najpogostejše. Zakaj se ukvarjam s slabimi? Ker so bili v debatah mnogo pogostejši od dobrih (in zanje ni treba globljega poznavanja primera Smolnikar) in ker kažejo na ne vedno reflektirano predstavo, da je literatura sveta in nedotakljiva.³ Poleg tega ustavno sodišče Smolnikarjeve ni oprostilo zaradi v tem referatu navedenih argumentov, ampak zaradi nenaklepnosti (tako

kot na prvem od treh sojenj), ki je po mojem edini dober argument.⁴

Iz dejstva, da so mnogi obrambni argumenti napačni, pa ne sledi, da imam Smolnikarjevo za krivo obrekovanje. Prvič, to bi bila logična napaka: argument, »ker ni dokazov, da ni obrekovala, potem je obrekovala«, je napačen, enako kot: »Ni dokaza, da Jelinčič ni volil stranke Nova Slovenija, torej jo je volil.« Kje je napaka? Za tezo, da je Jelinčič volil NSi, moram imeti pozitiven argument, ne pa sklepati iz nevednosti, iz tega, da nimam informacij. Drugič, prepričan sem, da dober argument načeloma obstaja in bi se glasil: Smolnikarjeva je res pisala o tej družini oz. jo vzela za model, vendar brez slabih namenov (če to dokazem, seveda. Najbrž pa je na sodišču dovolj šibkejša verzija: ne, da ni namere, ampak da take namere ni mogoče dokazati, in sicer: »Ustavno sodišče ocenjuje, da opisi ravnanj in dogodkov v sporni knjigi objektivno gledano niso žaljivi in tudi ne kažejo na žaljiv namen pritožnice,« iz Odločbe Ustavnega sodišča RS).

Argumente sem izpisoval iz časopisov in revij, iz izjav cehovskih društev, pogledal sem na kakšen forum in zapomnil sem si marsikakšen argument, ki so ga navajali moji študentje na diplomskih seminarjih. Za vsak argument nimam vira, noben pa ni izmišljen. Pri pisanju sem bil v dilemi, ali naj ob napakah navajam imena tistih, ki so se zmotili. Odločil sem se, da jih. Če jih ne bi niti v tekstu niti v seznamu virov, bi bil referat neverodostojen; če bi jih le v seznamu virov, pa bi lahko povzročil neprijetno ugibanje.

Argument definiramo kot sklepanje iz trditve oz. premis, s katerimi se sogovorniki strinjajo, na nove trditve oz. sklepe, v katere želimo nekoga prepričati (premissa 1: »Tožiteljice trdijo, da je Rosina njihova mati,«

³ 59. člen slovenske ustave zagotavlja umetniško svobodo, 15. člen pa dodaja, da so pravice in svoboščine omejene s pravicami drugih.

⁴ Ob argumentu nenaklepnosti bi rad dodal, da je sem pa tja kdo Smolnikarjevo branil kar a priori, ne da bi jo prebral; in nikogar osebno ne poznam, ki bi prebral sodniško dokumentacijo, ki jo je Smolnikarjeva vestno objavljala (razen študentov, ki s(m)o jim to naročili mentorji). Toda a priori obramba ne obstaja, ker za literaturo ne obstaja nikakršna imuniteta. Da pa bi pisatelj branil na podlagi nenaklepnosti, je treba roman vsaj prebrati in poznati vsebino obtožnice.

premisa 2: »Toda v romanu nastopa Rozina in ne Rosina.«, sklep: »Torej ne more biti njihova mati.«⁵) Argumentiranje je torej zadeva logike. Zato bo moj referat do neke mere tehničen, formalen: ne zato, ker bi bil jaz neobčutljiv za umetnost, ampak ker s(m)o bili formalni že branitelji sami (znova preberite citat na začetku tega referata). Ker branjenje ali toženje Smolnikarjeve že po naravi stvari spada (tudi) v logiko, je tak tudi moj referat. Argumentacijske napake/zmote so zelo pogosta stvar, zato so jih že davno katalogizirali (npr. Bregant, Vežjak 2007) in imajo svoja imena, npr. krožno sklepanje, spolzke strmine (glede terminologije: navada je, da ob imenu včasih zapišemo frazo »zmota/argument iz«, npr. zmota iz relevance, argument iz logike).

Mnogi argumenti niso bili literarno teoretski; citirani argument pod naslovom je že tak. Literarnoteoretski argument, sicer eden od najpogostejših argumentov sploh, je bil, da *Breze* ne govorijo o Nakrstovih, zato ker je *vsa* literatura fikcijska in *nikoli* ne govori o dejanskih ljudeh (ali pa redko, recimo v satirah, npr. Tavčar o Mahničju v 4000). V tem argumentu so branitelji fikcijskost implicitno definirali kot tekst, ki prikazuje nedejanske osebe in kraje. Problem tega argumenta je v univerzalnosti zatrjevanja, v *vsa* in *nikoli*. Toda ali je res, da je *vsa* literatura fikcija v smislu, da *nikoli* ne referira na dejanske osebe? Poglejmo tole pesem Leonarda Cohena (Stolp pesmi, Ljubljana, KUD France Prešeren, 2004):

VSE, KAR JE POTREBNO VEDETI O ADOLFU EICHMANNU

OČI:	Srednje
LASJE:	Srednji
TEŽA:	Srednja
VIŠINA:	Srednja
POSEBNE ZNAČILNOSTI:	Jih ni
ŠTEVILO PRSTOV NA ROKI:	Deset
ŠTEVILO PRSTOV NA NOGI:	Deset
INTELIGENCA:	Srednja

Kaj pa ste pričakovali?
Kremlje?

Prevelike sekalce?

Zeleno slino?

Norost?

Prepričan sem (nekateri moji kolegi bi bili nasprotnega mnenja), da ta pesem govori o nacistu Adolfu Eichmannu, o dejanskem Eichmannu, in da ni fikcija. Torej obstajajo literarna dela, ki niso fikcijska (to, da lahko sporočilo pesmi posplošimo, pa ni več vprašanje ne/fikcijskosti). Seveda ni nujno, da se na dejanske ljudi referira z imeni; največkrat se referira preko bolj ali manj izčrpnih opisov ali le namigov. Tudi takrat je za tekst bistveno, na katero dejansko osebo aludira. Ugibanje, za katero dejansko, nefikcijsko osebo gre, je v takih primerih sploh najbolj zanimiv interpretacijski problem. Pesem *Diamonds & Rust* ameriške folk pevke Joan Baez je znamenita prav zaradi vprašanja, ali govori o Bobu Dylanu ali je zgolj fikcija; vse forumske debate tečejo v to smer, pesem ima na Wikipediji samostojno geslo in jedrno poglavje gesla je *About Bob Dylan?* Če bi šlo za fiktivni lik, bi bila pesem mnogo manj znana. Resničnost v literaturi je torej pogosto celo bolj zanimiva kot čista izmišljija. Drug primer: Škamperletov roman *Sneg na zlati veji* imajo kritiki za razvojni roman (bildungsroman) in v njem ni nobenega resničnega osebnega imena; *lahko* se ga bere kot fikcijo. Toda del bralske publike, namreč hribovci, smo ga brali prav zaradi njegove avtobiografskosti. Avtobiografskost smo vzeli tako zares, da smo roman »secirali z nestrokovnimi nameni« (fraza je iz dopisa Slovenskega PEN centra 1999; zakaj bi bili nestrokovni, ne vem) od stavka do stavka, ker nas je zanimalo, kako je avtor splezal določeno smer ali celo čisto določen detajl, ki je nam ostalim povzročal preglavice, in kako se je v steni obnesel ta in ta plezalec. Kdor ni s hribovske scene, pa ga bo seveda bral kot roman o slehernikih. V tem je bistvo t. i. dvojnega referiranja (na dejanske osebe in na literarne tipe), v tem je bistvo

⁵ Sklep je formalno pravilen, vsebinsko pa slab, ker gre za sprenevedanje.

takih tekstov: Škamperleta lahko beremo kot avtobiografijo ali pa kot razvojni roman.

Taki so tudi romani ali povesti Brede Smolnikar. Lahko jih beremo kot fikcijo ali kot pripoved o dejanskih ljudeh. Da Smolnikarjeva piše kroniške romane o ljudeh iz svojega kraja, sta ob tej aferi omenjala vsaj Ihan (2007) in posredno Knejeva (2006), ustno pa mi je to omenil marsikdo. Kdor v samozaložbi piše take romane, mora računati, da se bodo ljudje prepoznali, saj so prva publika prav njegovi sokrajani, tako kot so alpinisti prva publika Škamperletovega romana. S tem, da literaturo beremo kot pripoved o dejanskih ljudeh, ni nič narobe. In, če citiram Kolška (2006), samo v pisateljevih rokah je, s kakšnim namenom bo v roman vtaknil dejanske ljudi in kako jih bo zamaskiral. Odgovornost za prepoznavanje je torej v prvi vrsti na pisatelju, ne pa (le) na bralcu, kakor po mojem zmotno trdita Flisar v Izjavi Društva slovenskih pisateljev 1999 (»leposlovna literatura [...] je plod domišljije, kjer je vsaka podobnost z resničnimi osebami, živimi ali mrtvimi, zgolj *naključna*. Identifikacija žive osebe z literarnim likom je prav tako plod *domišljije*, tokrat *bralčeve*«) ali Marko Juvan 2004 (»če bralec [...] meni, da je v literarnem delu omenjen on sam, potem za to ni odgovoren pisatelj, temveč *bralac* – zaradi svoje pomanjkljive *kompetence*«).⁶ Podobnosti niso vedno naključne in prepoznavanje oseb ni vedno posledica nekompetentnosti.

Da sklenem govor o fikcijskosti: teza, da *Breze* ne referirajo na Nakrstove, ker je vsa literatura fikcija, je napačna. Gre za prehitro posploševanje: res je, da *marsikatero* literarno delo ne referira na dejanske osebe; vendar iz tega ne sledi, da je *vsako* delo takšno. S tem pa sem že prikazal eno od argumentativnih napak, namreč prehitro posploševanje.

Najpogostejše argumentativne zmote so bile sledeče: a) prehitra posplošitev, b) zmota zmote, c) enostranskost, č) ad hominem, d) sprenevedanje, e) ponavljanje do onemoglosti.

Poleg teh imamo še spolzke strmine, argument iz avtoritete, argument iz nevednosti, šibka analogija, argument kvalitete, zatrjeni konsekvens, strašilo ali slamnati mož, nenazadnje argument usmiljenja. Od obravnavanih sta prehitra posplošitev in zmota zmote induktivni oz. logični napaki, naslednje štiri (enostranskost, ad hominem, sprenevedanje, ponavljanje do onemoglosti) pa zmote iz relevance, kar dobesedno pomeni, da so ti argumenti za primer Smolnikar nerelevantni.

a) *Prehitra posplošitev* nastane, ko iz dejstva, da imajo *mnogi* člani dane množice neko lastnost, sklepamo, da imajo to lastnost *vsi* člani. Tako na primer iz dejstva, da so mnogim moškim všeč prsate ženske, dobimo napačno posplošitev »*vsem* moškim so všeč prsate ženske«. Med prenačljena posploševanja spadajo stereotipi (*vsi* cigani kradejo, *vsa* literatura je večpomenska). Eden od literarnovednih stereotipov je tudi zgornja ideja, da je (skoraj) *vsa* literatura fikcija in kot taka (skoraj) *nikoli* ne govori o dejanskih osebah. Od tod napačen sklep, da *Breze* ne merijo na Nakrstove. (Branitelji so pogosto kritizirali sodnike, da nimajo pojma o dvestoletnih literarnih konvencijah. Toda očitno so se ravno sodniki zavedali, da je domnevna konvencija le stereotip, ki ga je treba preveriti ob vsakem primeru sproti.)

b) *Argument iz logike* (oz. *zmota zmote*) je bil zelo pogost, ker zaradi izrazite logične zunanjščine daje občutek zmagovalnosti. V *Izjavi društva slovenskih pisateljev* iz leta 1999 piše: »Absurdno protislovje predstavlja že sama trditev tožnic, da neka 'zgodba govori o meni, vendar neresnično'. Če zgodba govori o meni, neresnično, je to kvečjemu dokaz, da *ne* govori o meni.« Argument je napačen, ker ne ločuje med subjektom in predikatom izjave. Vzemimo podoben primer: imamo dve trditvi, »Janez Janša je bil leta 2009 slovenski premier« in »Janez Janša leta 2009 ni bil več slovenski premier«. Obe

⁶ Vse kurzive so moje.

govorita o Janši, prva neresnico, druga resnico. Če prva trditev govori neresnico (Janša 2009 namreč ni bil več premier), to nikakor ni »dokaz, da ne govori« o Janši. Še več: neresničen predikat o dejanskem subjektu je natanko definicija neresnice.⁷ Trditev tipa »Ko o Janši govoriš neresnico, takrat ne govoriš o Janši« je nesmiselna.

c) *Pristranskost* oz. *enostranskost* zagrešimo, kadar ne poslušamo nasprotnikovega mnenja, ker ga imamo a priori za napačnega. Pristranskost je lahko del argumentatorjeve vzvišenosti: zadeva je zanj tako očitna, da se mu ne zdi vredno navajati kakršnih koli argumentov. Tipičen primer je Grafenauerjev uvod v intervju s Smolnikarjevo v reviji *Ampak*. Uvod implicira, da so pisateljji a priori zaščiteni pred tožbami in tega stališča niti ne poskuša argumentirati. Navajam začetek tega uvoda:

Kdo ne ve, kaj se je pred več kot sto petdesetimi leti zgodilo Gustavu Flaubertu, ko je izdal svoj znameniti roman *Madame Bovary*. V njem se je v podobi lekarnarja Homaisa prepoznal neki človek te stroke iz Rouena in Flauberta tožil, češ da ga v romanu obrekuje. Kdo ne ve za D. H. Lawrencea, ki je bil zaradi romana *Ljubimec lady Chaterley* prav tako pred sodiščem, ker je z njim poškodoval angleško puritansko moralo. Kdo ne ve [...].

Argument »Vsi vemo, da ...« sem slišal v večini privatnih debat na to temo. Včasih se je pojavil na začetku debate, praviloma pa na koncu, nekako v stilu »tudi če so moji argumenti v obrambo Smolnikarjeve šibki, je večini jasno, da se pisateljem ne sodi«; prijatelj in kolega je zadnjič v bežnem pogovoru rekel: »Že res, da ti naši argumenti na sodišču ne bi veljali, toda ...«

Marsikdo med vami, ki berete ta referat, bo na koncu rekel: »Kljub temu vemo, da ni kriva.« Skratka, čeprav nimamo dobrih argumentov, smo prepričani, da *vemo*. Zakaj je to narobe? Ker je definicija *vednosti/znanja* prav »argumentirano resnično prepričanje«,

kjer ni argumenta, ni védenja, če nimamo argumentov, potem ne vemo. To nikakor ne pomeni, da so neargumentirane trditve nujno napačne oz. neresnične. Vendar niso znanje: tudi ko *so* resnične, niso znanje, ker manjka argument. To pomeni, da tisti, ki nima argumenta, *ne vé*, kaj je resnica; ima prepričanje o resnici, nima pa védnosti o njej.

Pristranskost se je večkrat nadaljevala v argument *ad hominem*: vsi vemo, kdor pa ne vé, je butast ali pa sledi neplemenitim koristim.

č) *Argument ad hominem* dobimo, ko kritiziramo osebo, ne pa njene argumente: »Ta človek je slab, torej nima prav.« Včasih smo v obrambo Smolnikarjeve slišali le to, da so tožnice v nečem slabe. Najhuje je, da so stare in z vasi, zato beremo: stare ženske, stare gospe, stare tete, obskurne stare gospe; pa večerniška mentaliteta (Bratož 1999), vaška mentaliteta, šentflorjanstvo, »vrle sosede, bogaboječe vašcanke, ki bi rade veljale za poštene, [...] svoboda ni nikoli veljala kot kronaska vrednota ljudi, ki jim je le do dobrega imena« (Stepančič 2000), provincialna moralka (Lukan 2001, Jančar 2006), vaško moraliziranje (»sodišči sta paktirali z vaškim moraliziranjem«, Leiler 2007). Nadalje se jim očita zaslužkarstvo, Pikala in Smolnikarjevo so tožili zaradi zaslužka. Nekateri so dvomili celo o tem, kar tožnice pripovedujejo o svojih starših: »Skupina petih tožnic je prepoznala resnično življenjsko zgodbo svoje matere in očeta, ki da ju je pot usode združila v Ameriki« (Bratož 1999). Podobni *ad hominem* argumenti so leteli na sodnike: butalska sodba, smo na Balkanu, pravniški um, pravna država si tega ne more privoščiti, »sodna farsa brez primere, saj sodnica ni razumela temeljnih pojmov, kot so umetnost, književnost, žanr, avtorska svoboda, [...] spisi s procesa dokazujejo zastrašujočo polpismenost sodnic« (Lesničar - Pučko 2007: 135–136).

Kjer takšno osebnostno etiketiranje ni edini argument, argumentacijsko ni problematično

⁷ Imamo vsaj tri vrste neresnic: zmotne, lažne in fikijske.

(je pa nesimpatično). Kot pedagog sem z zanimanjem opazoval, da študentje brez obotavljanja privzamejo argument ad hominem, kadar (mislijo, da) ga zagovarja avtoriteta. Zelo radi so citirali Juvanovo (2003) izjavo: »Književnost je do danes prišla v položaj, ko znane pisatelje tožijo neznanci«. Besedo neznanci so razumeli vrednostno in sklepali (ad hominem), da neznanci nimajo pravice tožiti znanih osebnosti. Pri Juvanu sicer res opazimo sled argumenta ad hominem, drugače pa je to uvod v argument, da zasebne koristi ne smejo prevagati nad javnimi. Ker pa temu stavku sledita dolgi digresiji o tem, da znane osebnosti pisateljev niso tožile, ko so se prepoznale, in o tem, kaj je teoretska smer »pravo in literatura«, so številni študentje izgubili vez z argumentom o prevagi zasebnih koristi. Sklepali so, da gre za argument ad hominem, in ker je Juvan avtoriteta, so tak argument sprejeli kot veljaven.

d) *Sprenevedanje*: Breda Smolnikar se je branila tudi s parafrazo Flauberta, in sicer »Rozina, to sem jaz« (Rozina je glavni lik romana). Pisateljica se spreneveda, da so tožiteljice svojo mamo in družino prepoznale po tako splošnih orisih, da bi se ti orisi lahko nanašali na marsikatero osebo, tudi na pisateljico samo. Toda jasno je, da Smolnikarjeva ni Rozina, ker pred prvo vojno ni živela v ZDA, se tam poročila itn. Drugi primer: tožnice so ji očitale, da je v Rozini opisala njihovo mater; tožba v hipu pade, če take osebe v romanu ni. Zato je tudi Smolnikarjeva rekla: »Moji glavni junakinji pravijo tožeče stranke Rosina in da je to njihova mati, imena Rosina pa v moji knjigi nikjer ne boste zasledili« (Pučko 2005). Drži, vendar le dla-kocepsko: glavna oseba romana je Rozina in ne Rošina. Tretji primer: eden od razlogov za tožbo je bilo opisovanje Rozine oz. mame Nakrst kot pohotne, seksualno radožive. Če seksa v romanu ni, je očitek prazen. Smolnikarjeva pravi takole: »Moja dva junaka se

imata prisrčno rada in to je vse. Jaz kakega seksa v svoji knjigi nimam.« Smolnikarjeva ponuja sklep: ker so obsežni in podrobni spolni prizori primer ljubezni ne pa seksa, je očitek neutemeljen.

e) *Argument ponavljanje do onemoglosti oz. do bruhanja*: tezo, za katero nimamo neomajnih argumentov, ponavljamo v neskončnost. Če seštejemo vse javne prispevke, ki predpostavljajo, da pisateljica ni kriva, pravzaprav dobimo argument do bruhanja. Ko nekdo že tridesetič⁸ v istem letu prebere (v časopisih, revijah, na forumih, blogih, facebooku ali sliši na radiu, televiziji), da so Smolnikarjevo tožili po krivem, verjame tudi brez dodatnih argumentov.

Namesto sklepa se bom vrnil k svojemu branju Škamperletovega romana *Sneg na zlati veji* in k normativni tezi, da literature ne smemo brati kot fakta; mislim namreč, da so bili vsi ostali argumenti samo dodatek k tej tezi. To je pogost literarnovedni stereotip, ki je kot tak napačen. Škamperleta smo alpinisti brali kot avtobiografijo in alpinistično kroniko 80. let, drugi pa verjetno kot roman o alpinizmu. Meni se oboje zdi pravilno. Po stališču mojih literarnih kolegov smo Škamperletovi znanci, v primeru Smolnikar pa njeni sokrajanji, s stikanjem za modeli naredili neko bralsko napako. Prepričujejo me, da romanov ne bi smeli brati na ta način, da je z našim branjem nekaj narobe, da smo bralsko nekompetentni. Toda zakaj?

Pravijo, da zaradi fikcijske konvencije, da namen literature ni govoriti o dejanskih osebah iz pravega sveta, ampak pisati na splošno o človeških značajih oz. tipih in tipičnih človeških usodah. Ne vem, zakaj bi človek literaturo reduciral zgolj na to? Ker naj bi pred 2400 leti tako trdil Aristotel? Toda Aristotel trdi drugače: prav s tem, ko pisatelji likom dajejo resnična imena, zagotavljajo verjetnost dogajanja – to, kar se je dejansko zgodilo, je očitno možno in je zato bolj verjetno od tega, kar se ni (v nadaljevanju celo pravi »[...] jamb-

⁸ V spletnem arhivu *Dela* od leta 2002 naprej je čez 70 prispevkov o primeru Smolnikar, največ iz leta 2004 in leta 2006.

ski/satirični pesniki [...] si privoščijo posamezne živeče osebe»). Iz cilja, prikazovati možno, ne sledi, da literatura ne govori o dejanskih ljudeh. Škamperleta in Smolnikarjevo se lahko bere na oba omenjena načina. Po preprosti aritmetiki imamo od literature največ, če jo beremo na oba načina, manj pa, če le na enega.

Viri

- ALEKSIČ, Jure, 2007: Zaradi ustavne sodbe v primeru Smolnikar so zrasle delnice svobode umetniškega izražanja v Sloveniji. *Mladina* 18. Dostopno tudi na http://www.mladina.si/tehdnik/200718/clanek/slo-svoboda_govora-jure_aleksic/.
- BRATOŽ, Igor, 1999: O preteklosti z ljubeznijo. *Delo* 51/286 (9. 12. 1999). 20.
- GRAFENAUER, Niko, SIMONOVIĆ, Ifigenija, 2006: Človeka ni moč uničiti, če on tega noče. Pogovor z Bredo Smolnikar. *Ampak* 7/10. 31–35. Delno dostopno http://www.ampak.si/clanek_prikaz.php?id=3209.
- GRAH, Matija, 2002: Petarda je počila. *Delo, Sobotna priloga* (13. 7. 2002). 12.
- IHAN, Alojz, 2007: Prisluski. Sodba v imenu ljudstva. *Delo, Sobotna priloga* (20. 3. 2007).
- Izjava Društva slovenskih pisateljev v zvezi s tožbo proti članici DSP Bredi Smolnikar*, 1999. Objavljeno v Smolnikar 1999.
- Izjava Društva slovenskih pisateljev ob izrečni sodbi Bredi Smolnikar*, 2004. Objavljeno v Smolnikar 2004.
- Izjava slovenskega PEN centra*, 14. april 1999. Objavljeno v Smolnikar 1999.
- JAKLIČ, Tanja, 2004: Še o primeru Brede Smolnikar. Presoja naj izvedenec literarne stroke. *Delo* (8. 4. 2004).
- JANČAR, Drago, 2006: Pomisleki. Grimmove pravljice. *Delo, Sobotna priloga* (3. 6. 2006).
- JUVAN, Marko, 2003: Fikcija in zakoni. *Primerjalna književnost* 1/2003.
- JUVAN, Marko, 2004: Zadevi Smolnikar ob rob. Breda Smolnikar: *Najbolj zlata dépuška pripovedka o ihanski ruraliki*. Depala vas: samozaložba.
- KNE, Majda, 2006: Pisateljica Breda Smolnikar. »Gdor ima kradke lase, naj se hitr pučeše«. *Delo, Književni listi* (26. 4. 2006).
- KOLŠEK, Peter, 2006: Kdo ima prav? *Delo* (26. 6. 2006).
- KOZIN, Tina, 2005: O avtonomiji literature, ponovno. *Literatura* 17/167–168. 1–7.
- LEILER, Ženja, 2007: Ker so časi, kot so. *Delo* (20. 4. 2007).
- LESNIČAR - PUČKO, Tanja, 2005: Na procesu je smrdelo od tercialstva in klerikalstva. *Dnevnik* 55/328 (3. 12. 2005). 38–39.
- LESNIČAR - PUČKO, Tanja, 2007: Spremna beseda. Breda Smolnikar: *Ko se tam gori olistajo breze*. Ljubljana: Sanje.
- LUKAN, Blaž, 2001: Provincialna moralka kot pravna norma. *Delo* (25. 4. 2001).
- Odločba o razveljavitvi sodbe Višjega sodišča v Ljubljani in sodbe Okrožnega sodišča v Ljubljani. Uradni list RS, št. 35/2007* (18. 4. 2007). 5031–5034. Dostopno tudi na <http://www.uradni-list.si/1/content?id=79799&smode=site>.
- Odločba Ustavnega sodišča RS Up-406/05-35* (12. 4. 2007). Dostopno tudi na [http://odlocitve.us-rs.si/usrs/us-dl.nsf/0/b0faccc6ef9e341bc12572bc002c26d8/\\$FILE/Up-406-05.pdf](http://odlocitve.us-rs.si/usrs/us-dl.nsf/0/b0faccc6ef9e341bc12572bc002c26d8/$FILE/Up-406-05.pdf).
- PETROVČIČ, Peter, 2005: Cenzura in kazni pisateljice Breda Smolnikar. *Mladina* 38. Dostopno tudi na <http://www.mladina.si/tehdnik/200538/clanek/uvo-manipulator-peter-petrovcic/>.
- SMOLNIKAR, Breda, 1999: *Zlate depuške pripovedke*. Depala vas: samozaložba.
- SMOLNIKAR, Breda, 2004: *Najbolj zlata dépuška pripovedka o ihanski ruraliki*. Depala vas: samozaložba.
- SMOLNIKAR, Breda, 2007: *Ko se tam gori olistajo breze*. Ljubljana: Sanje.
- Stališče Društva za primerjalno književnost*, decembra 2005. Dostopno tudi na <http://www.zrc-sazu.si/sdpk/smolnikar.htm>.
- STEPANČIČ, Lucija, 2000: Trzinka zgodaj vstala. *Sodobnost* 48/4. 706–708.
- ŠKERL, Uroš, 2006: Pisatelji na sodišču. O resnici. *Delo, Sobotna priloga* (27. 5. 2006).

Literatura

- BREGANT, Janez, VEZJAK, Boris, 2007: *Zmote in napake v argumentaciji: vodič po slabi argumentaciji v družbenem vsakdanu*. Maribor: Subkulturni azil.
- Fallacy Files*: <http://www.fallacyfiles.org/>
- Logical Fallacies*: <http://www.logicalfallacies.info/>